

Gustav Weigand. Der Admirativ im Bulgarischen. // *Balkan Archiv*. I Band. Leipzig, 1925, 150-152.

Примерите на български са с осъвременен правопис.

АДМИРАТИВЪТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

от

Густав Вайганд

В том 2 [1924 г.] на страница 567 [и 568] на списание „The Slavonic Review“ писах вече на английски език за адмилатива в българския. Тъй като обаче владееенето на английския в България е малко разпространено, намирам за необходимо тук отново да засегна същата тема накратко.

В албанския език употребата на адмилатива е позната като вид наклонение, с което се изразява изненада от нещо неизвестно, и то така, че вместо презент се използва перфект със задпоставен спомагателен глагол: *kam marr* „аз взех“, адмилатив *marr-kam* „вземам внезапно, неочаквано“, срв. още: *pas-ka marr* „той грабна против очакваното“, *ra-ka shi* „вали“ (но аз не знаех това, учуден съм от това), вж. моята Албанска граматика, § 133¹.

В моята Българска граматика² на страница 166 в разказа за цар Троян поставих удивителен знак срещу тогава неразбираемия за мен перфект „имал“ вместо очакваното сегашно време. Примерът гласи: *Разчуло се по цял свят, че цар Троян имал кози уши* „Man hörte in der ganzen Welt, daß der Zar Trojan Ziegenohren hat (zu aller Erstaunen)“³ [„Разчуло се по целия свят, че цар Троян има кози уши (за всеобщо учудване)“]⁴, всъщност *е имал* [кози уши – бел. на преводача], което обаче няма никакъв смисъл, защото непременно се изисква сегашно време⁵. Става дума именно за адмилатив.

При прочита на „Луди-млади“⁶ от Церковски се натъкнах на цяла поредица от примери, където се употребяваше перфект вместо изискваното сегашно време. Едва тогава ми хрумна мисълта, че става дума за конструкция, която е напълно паралелна с употребата на албанския адмилатив и така най-лесно може да бъде обяснена. В по-нататъшното ми

¹ Gustav Weigand. Albanesische Grammatik. Leipzig, 1913. [Бел. на ред.]

² Gustav Weigand. Bulgarische Grammatik. 2. vermehrte und verbesserte Auflage. Leipzig, 1917. [Бел. на ред.]

³ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

⁴ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

⁵ Коментар на Вайганд за употребата на времето в примера.

⁶ В оригинала на статията авторът е направил погрешна транслитерация: „Ljudi Mladi“. [Бел. на ред.]

проучване и в разговори с български студенти открих след това, че употребата на адмиратива особено в живия разговор е напълно обичайно явление.

Примери от Церковски: Бошко е мълчаливо, непохватно момче от село. Едно момиче го заговаря и той дава доста дълъг отговор. Изненадана от неговата неочаквана словоохотливост, тя възкликва: *Ма чуйте! Бошко знаел да хортува!* „Da hört nur, Boschko kann (hat gewußt) reden!”⁷ [„Я чуйте само, Бошко може/е знаел да говори!”]⁸. Когато Бошко през смях дава да се разбере, че има любима, момичето извиква учудено: *Ма сестро, чуй, ма, Бошко имал либе!* „Da hör’ nur Schwester, Boschko hat (hat gehabt, ich hab’s aber nicht vermutet) ein Liebchen.”⁹ [„Я чуй само, сестро, Бошко има/е имал (но аз не предполагах това) либе”]¹⁰, *Вижте, Бошко имал свирка!* „Da schaut nur, Boschko hat eine Flöte!”¹¹ [„Я вижте само, Бошко има свирка!”]¹².

Примери от разговори. Времето беше хубаво, когато погледнах през прозореца, виждам, за моя голяма изненада, че вали: *Ах, то валило!* „Schau einer an, es regnet!” (es hat geregnet)¹³ [„Я виж ти, то вали/е валило!”]¹⁴; Срецам приятел с ново палто: *Ти си имал ново палто!* „Sieh’ einer da, du hast einen neuen Überzieher!”¹⁵ [„Я виж ти, ти имаш ново палто!”]¹⁶ (алб. *pas-ke tallagan të ri*); Селянин идва за първи път в града, когато се върнал вкъщи, казва: *То било хубаво в града!* „Ach, ist das schön in der Stadt!”¹⁷ [„Ех, че е хубаво в града”]¹⁸ (алб. *kjen-ka bukër ndë kasaba*); *Ти си бил богат човек!* „Oh, was bist du jetzt ein reicher Mann (das hätte ich nicht erwartet von dir)”¹⁹ [„О, ама че си богат човек, не съм очаквал това от теб”]²⁰ (алб. *kjen-ke njeri i pasëm*); Войник влиза в скривалище и е неприятно изненадан от водата, която капе при дъжд: *Ах, то капало!* „Verflucht, da regnet es durch!”²¹ [„По дяволите, капе вода!”]²² (*pikrû-ka*); *Той не приличал на баща си!* „Er gleicht ganz und gar nicht seinem Vater”²³ [„Той никак не прилича на баща си!”]²⁴ (*ai nuk i gja-ka të babait*).

[Друг пример:]

⁷ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

⁸ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

⁹ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

¹⁰ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

¹¹ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

¹² Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

¹³ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

¹⁴ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

¹⁵ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

¹⁶ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

¹⁷ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

¹⁸ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

¹⁹ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

²⁰ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

²¹ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

²² Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

²³ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

²⁴ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

Хайде да купим къщата, евтина била „Laßt uns das Haus kaufen, es ist erstaunlich billig.“²⁵ [„Хайде да купим къщата, учудващо евтина е.“]²⁶. Употребата на перфект в немския тук би била напълно неуместна, но следващият пример, който взех от моето издание на „Бай Ганьо“ на страница 46, показва как трябва да се разбира перфектът: *Добър ден! Тука ли сте били?* „Guten Tag! Also hier seid ihr gewesen und ich hab es nicht gewußt: also hier seid ihr!“ [„Добър ден! Значи тук сте били и аз не съм знаел: значи сте тук!“]²⁷.

Както албанският, така и българският образува адмиратив в перфект и тогава използва двойно сложния перфект вместо простия: *Ти си бил много напреднал!* „Du hast erstaunlich viel Fortschritte gemacht (gehabt)!“²⁸ [„Постигнал си (имал си) голям напредък!“]²⁹; *Той бил се твърде много изменил!* „Er hat sich zu meiner Verwunderung verändert (gehabt)!“³⁰ [„За мое учудване той се е много променил!“]³¹.

Адмиративът се употребява също и в изречения, които започват с *че* и *да*: *Да не си шавнал, че няма да ме видиш вече!* „Rühr dich nicht (unerwarteter Weise), sonst wirst du mich nimmer sehen“³² [„Да не си мръднал (неочаквано), че иначе няма да ме видиш никога вече“]³³. Перфективната форма на перфекта *си шавнал* е особено подходяща, за да направи драстично впечатление; *Мислех го за българин, но се оказа, че той бил влах* „Ich hielt ihn für einen Bulgaren, aber er sagte, daß er Walache gewesen ist (was ich nicht wußte), daß er W. ist, (denn er ist es ja noch gegenwärtig)“³⁴ [„Мислех го за българин, но той каза, че бил влах (което аз не знаех)/ че е влах (защото той и понастоящем е)“]³⁵.

На въпроса как адмиративът е влязъл в българския език, може да се даде лесен отговор. В Македония албанци и българи живеят смесено в стотици населени места, освен това хиляди албанци ежегодно идват на гурбет в България и изучават български език. Разбира се от само себе си, че в такъв случай несъзнателно остават верни на езиковия си навик и в българския използват същата форма за изразяване на учудване. Чуване, разбиране и подражание представляват естествено по-нататъшно развитие. В старобългарския и среднобългарския не намерих подобен пример.

Превод от немски *Лилия Бурова*

²⁵ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

²⁶ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

²⁷ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

²⁸ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

²⁹ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

³⁰ Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

³¹ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

³² Буквален превод на Вайганд от български на немски – бел. на преводача.

³³ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.

³⁴ Буквален превод на Вайганд от български на немски и коментар – бел. на преводача.

³⁵ Буквален превод от немски на български – бел. на преводача.